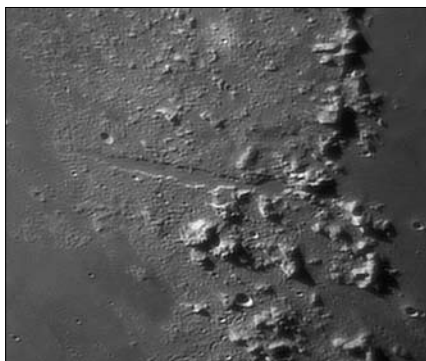

Rianás a völgy alján

Folytatjuk a rendkívül gazdag március-áprilisi időszak észlelési anyagának bemutatását. A rovat terjedelme nem engedi meg, hogy az összes rajzot és felvételt bemutassuk, de bizonyos, hogy fogunk még az ebből az időszakból származó észlelésekkel találkozni a Meteor hasábjain.

Minden holdészlelő amatőr számára az egyik legértékesebb trófea az Alpesi-völgy alján húzódó rianás. Nagyon nehéz célpont, mindenképpen átlagon felüli légköri nyugodtságra van szükségünk, és kb. nyolcnapos holdfázisra. A legkisebb műszer, ami már megmutatja, egy jó 15 cm-es távcső. Kónya Zsolt és Kárpáti Ádám április 3-án digitálisan sikeresen megörökítették a hatalmas völgy alján húzódó piciny rianást, mely valójában nagyon keskeny, szélessége csak 700 méter.

Kónya Zsolt 150/1650-es Newtonjával és Canon PowerShot A950-es digitális fényképezőgéppel, afokális módszerrel készíti példamutató észleléseit. Kárpáti Ádám a vizuális észlelések mellett szívesen használja Philips SPC-900 NC webkameráját is a Polarix nagyrefraktorával párosítva.

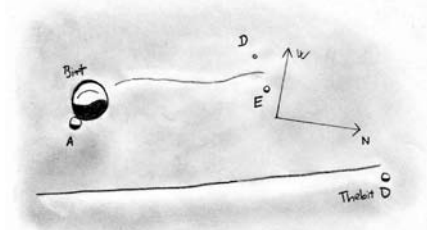
A hatalmas Alpesi-völgy az alján húzódó rianással. A felvételt Kónya Zsolt készítette április 3-án a 150/1650-es Newtonjával és egy Canon PowerShot A950-ös digitális fényképezőgéppel, afokális módszerrel

Ugyanaz az objektum ugyanabban az időpontban Kárpáti Ádám webkamerás felvételén. A használt műszer a Polarix 20 cm-es refraktora és Philips SPC-900 NC kamera volt

A Rupes Recta és a Rima Birt

Az Egyenes Falat és szűkebb környezetét sokszor feldolgoztuk már. Egyike azon alakzatoknak, amit minden holdészlelőnek ismernie illik. Április 4-én egy szép szimultán észlelés született Benei Balázs és Kónya Zsolt jóvoltából. Benei Balázs 110/800-as Mizarjával vizuálisan, míg Kónya Zsolt a fentebb ismertetett technikai apparátusával digitálisan munkálkodott. Az észlelés időpontjában a terminátor nagyjából ötszáz kilométerrel haladta túl a területet. A Rupes Recta árnyé-

A Rupes Recta és a Birt-rianás Benei Balázs április 4-én készült rajzán. A használt műszer 110/800-as Newton-reflektor volt, 160-szoros nagyítással

ka ilyenkor már elég rövid, hiszen az alig 7° lejtésszögű vetődés magassága csak 240–300 méter! Viszont ennél a napállásnál nagyon markánsan látszott a Birt-rianás. A rianás északi végén ülő dómnak csak a helyét azonosíthatjuk, maga a dóm eltűnt a szikrázó fényben.

2009.04.04. Műszer: 110/800 Newton, Colongitudo: 26°

160x: A Rupes Recta eléggé könnyű célpont volt, barangolás közben akadtam rá, szinte kiütötte a szememet. A Rima Birt már kevésbé volt szembetűnő, de határozottan látszott. Az átlátszóság kített magáért, olykor-olykor

Ugyanaz a terület Kónya Zsolt remek digitális felvételén. Figyeljük meg, hogy magasabb napállásnál a Rupes Recta nevű vetődés már nem is olyan markáns objektum

bevillant a D jelű kráter, amely mindössze 3 km-es. Valószínűleg itt van a műszer felbontóképességének a határa. (Benei Balázs)

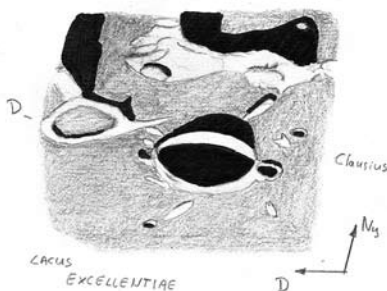
A Clausius-kráter

A Lacus Excellentiae nem különösebben nagyméretű, de azért elég tetszetős krátere a Clausius. Átmérője kb. 25 kilométer, alja sima, bazaltos lávával feltöltött. Április 6-

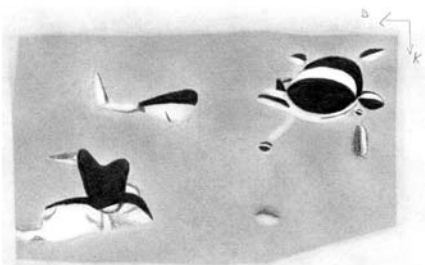
án jó légköri viszonyok mellett észlelte ezt a krátert a Kárpáti–Görgei duó a Polaris refraktorával. A két rajz két külön világ, mert Ádám a krátertől délre, délkeletre eső területet rajzolta, míg e sorok írója inkább a nyugati vidékekre koncentrált.

2009.04.06. Műszer: 200/2470 refraktor, Colongitudo: 51°

274x: A Clausius-kráter nem különösebben feltűnő, de hosszabb szemlélődés után egészen szép látványt nyújtó alakzat. A perspektivikus torzulás miatt erősen elliptikus az alakja. Belsejét az árnyék teljesen kitölti, és a kráter által vetett árnyék hossza is jelentős. Ezt azonban a ferde rálátás miatt nehéz pontosan megbecsülni, valószínű, hogy a kráter-árnyék hossza megegyezik a kráter átmérőjével. Északi falára egy kicsiny másodlagos kráter telepedett (Clausius A), és ezen kívül több apró, néhány kilométeres kráterecske is található a környéken. A keleti külső sáncfal enyhén teraszos jellegű, míg délen szépen látszanak a kidobott törmeléktagaróbból álló halmok. A Clausiustól délre található a D jelű kráter, mely a főkráter méretének talán csak kétharmada. Alakja ötszög, belseje lávával feltöltött, a sáncfalak pedig nagyon alacsonyak. Ennek ellenére nagyon szép látvány, főként a Clausiussal együtt. A Clausiustól nyugatra egy meglehetősen nagy méretű, teljesen töredezett hegyvonulat fürdik a reggeli fényben, mely minden bizonnyal egy hajdan

A Clausius-kráter április 6-án, a Polaris 200/2470-es refraktorával, 274x-es nagyítással (Görgei Zoltán rajza)

A kis Clausius-kráter és tágabb környezete Kárpáti Ádám szerint. A rajz a Polarix Csillagvizsgáló 20 cm-es refraktorával készült, 274-szeres nagyítással, április 6-án

volt kráter keleti sáncfala – ennyi maradt a dicsőségéből a késői unokák számára. (Görgei Zoltán)

2009.04.06. Műszer: 200/2470 refraktor, Colongitudo: 51,3°

274x: Feltűnő kráter, a nyugati belső pereme a legvilágosabb. Körülötte több kicsiny kráter és néhány, a kráterből induló gerinc figyelhető meg. A kráter északkeleti részén egy hosszanti mélyedés látható, amely kelet/nyugati irányú. Hogy ez mi lehet pontosan, azt nem tudnám megállapítani, talán egy kráterlánc. A kráter környékén több, szabálytalan alakú hegy látható. (Kárpáti Ádám)

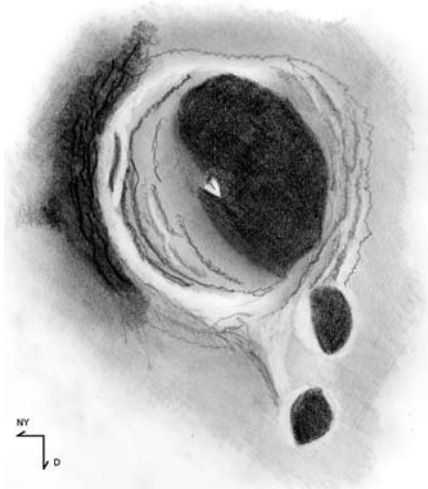
A Bullialdus-kráter

Szent-Andrássy Árpád, kitűnő holdészlelőnk, a Bullialdus-krátert örökölte meg, amikor a terminátort pásztázta. Ez nem is csoda, hiszen igen tetszetős kráterről van szó. Átmérője valamivel több, mint 60 km, szép, összetett központi csúccsal és teraszos falakkal bír. Kora eratoszthenészi, vagyis 1–2 milliárd éves lehet, ennek ellenére rendkívül fiatalos megjelenésű. A Bullialdus igazi szépségét az A és B jelű másodlagos kráterek adják, melyek kb. 20 km-esek, és a főkrátertől délre fekszenek.

2009.04.04. Műszer: 127/1500 MC, Colongitudo: 27,8°

250x: Rajzoláskor nincs előre eltervezett témám, a terminátor mentén keresgélek olyan alakzatot, amiről úgy ítélem, képes lesznek megörökíteni. A Bullialdus első ránézésre

könnyű témának ígérkezett, így nekiláttam a rajzolásnak. A terminátor még alig haladt túl a kráteren, az összetett központi csúcsonak is csak egy részét érte a napfény. A kráter alján úgy tűnt, mintha nem lenne éles a fény-árnyék határvonal, a kettő között egy félhomályos „szürkületi zóna” látszott. Csakhamar rájöttem azonban, hogy egyáltalán nem lesz egyszerű már a vázlat elkészítése sem. A teraszos, rendkívül tagolt kráterfal megörökítése ugyanis nagyon kemény diónak bizonyult. Csak egy-két jól elkülöníthető teraszt tudtam pontosan lerajzolni, a többi részletet képtelen voltam hűen visszaadni. Mindenesetre a rajzon megpróbáltam

A Bullialdus-kráter Szent-Andrássy Árpád rajzán. Ez a szépen sikerült rajz olyan benyomást kelt, mintha egy XIX. századi könyvből származna. Az észlelés április 4-én készült, a használt műszer egy 127/1500-es Makszutow-Cassegrain-távcső volt

több-kevesebb sikerrel érzékeltetni a terület tagoltságát, de ez a pontosság rovására ment. (Szent-Andrássy Árpád)

A Taruntius-kráter

A Taruntius egy nagyon idős, jelentősen lepusztult falú romkráter a Mare Fecunditatis északi szélén. Számomra mindig is

A Taruntius-romkráter az északi sáncfalba csapódott apró Cameron-kráterrel, ahogyan Szklenár Tamás 8 cm-es refraktorában látszott. A rajz még március 30-án készült Tamás 8 cm-es refraktorával, a használt nagyítás 150-szeres volt

a hatalmas Posidonius-kráter szegényebb rokonának tűnt. Szklenár Tamás ennek ellenére érdemesnek tartotta lerajzolni, még március 30-án, a 80/900-as refraktorával.

2009.03.30. Műszer: 80/900 refraktor, Colongitudo: 325,6°

150x: Nagyon érdekes ez a kicsit romjellelű kráter, a falak keskenyek, csak minimális árnyékot vetnek. Ezzel szemben a Taruntius-ba csapódott Cameron szinte teljes mértékben árnyékkal töltött. A Taruntius központi régiója könnyen látszik, apró csúcsokat fedezek fel, mégis számomra a legérdekesebb rész a kráterből induló, a környezetnél halványabb, cápauszony alakú sáv, melynek végén apró kráterek sorakoznak. A másik hasonló alakzat a kráter átellenes részéből indul ki, melyet keresztülszel egy repedésvonal. (Szklenár Tamás)

A Theophilus–Cyrillus–Catharina-kráterhármás

Szép digitális szimultánészlelés készült a híres Theophilus–Cyrillus–Catharina-trióról. Az észlelők Ábrahám Tamás és Kónya Zsolt voltak április 1-jén. Különösen érdekessé teszi ezt a két felvételt, hogy ugyanolyan digitális fényképezőgéppel készültek, ugyanúgy afokális módszerrel, csak éppen a távcsövek

A Theophilus-Cyrillus-Catharina-kráterhármás és a Mare Nectaris magas napállásnál. Ezt a képet Ábrahám Tamás készítette 2009. április 1-jén, 200/1000-es Newton-reflektorával és egy Canon PowerShot A95-ös digitális fényképezőgép segítségével

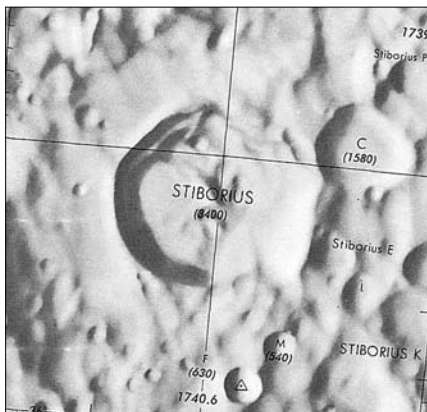

Ugyanazon a napon Kónya Zsolt is készített egy nagyfelbontású felvételt a Theophilus- és a Cyrillus-kráterről. A távcső 150/1650-as Newton volt, a digitális fényképezőgép típusa pedig ugyanaz, mint amit Ábrahám Tamás használt

különböztek egymástól. Ábrahám Tamás 200/1000-es, Kónya Zsolt pedig 150/1650-es Newtont használ megfigyeléséhez.

A Stiborius-kráter

A Hold déli krátermezejének egyik aluszlelt krátere a Stiborius. Átmérője 44 km, meglehetősen öreg kráter, keletkezési idejét a felső imbriumi korszakba teszik a tudósok (ez 3,8 milliárd évvel ezelőtt kezdődött és 3,2 milliárd évvel ezelőtt fejeződött be). Sánctalai teraszosak, központi csúcsa is jól látható, ha a megvilágítási viszonyok ezt lehetővé teszik. Ha távcsővégre akarjuk keríteni, akkor vagy öt nappal újhold után (növekvő fázis), vagy a teleholdat követő negyedik napon próbálkozhatunk (fogyó fázis). A kráter azonosítása szerencsére nem okozhat gondot, mert a hatalmas Piccolomini-kráter közelében, attól kb. 100 kilométerrel délre fekszik.

A Stiborius-kráter a LAC (Lunar Aeronautical Chart) térképén. Vajon ki fogja észlelőink közül elsőként lerajzolni vagy lefotózni ezt a szép kráter?

Erről a kráterről készített leírást Tóth Imre tagtársunk. Az észlelés helye a Piszksés-tetői Csillagvizsgáló, a használt műszer pedig egy 200/3000 mm-es Zeiss-refraktor volt.

2009.04.29. Műszer: 200/3000 refraktor, Colongitudo: 331,4°

500, 1200x: Egy érdekes vizuális megfigyelést tettem a lokális kora reggelről a Stiborius-kráter belsejébe bevilágító Nap első sugarai által a kiemelkedések megvilágításáról egy 20 cm-es Zeiss-refraktorról Piszkséstetőn, április végén, az esti Holdon. Feltűnt, hogy a Piccolomini közelében kissé

délebbre levő, a lokális reggeli terminátornál a Stiborius-kráter még sötét belsejében egy nagyjából félköríves karéj mentén sorakozva 5–6 rövidebb fényes kis ívdarab látszik. Ezek nyilván a felkelő Nap által a kráter belsejében lévő kiemelkedések megvilágított csúcsai lehetnek. Egyébként ennek a kráternek a belsejében nincs túl magas alakzat, de a Nap aktuális beesési szöge (helyi napmagasság) épp elegendő volt a kisebb íves karéj alakban húzódó magaslat mentén elhelyezkedő magasabb gerincek, csúcsok megvilágításához, és ezek szakaszosan mutatkoznak a karéj változó magassága miatt (és a keleti kráterperem egyenletlenségei hol engedik be az alacsonyban a horizont felett lévő Nap fényét). Az is lehet, hogy a Nap felőli (holdfelszíni keletre néző) kráterperemen vannak bemélyedések, amelyekben besüthet a Nap a kráter belsejébe, de ez a térképek alapján nem valószínű, mert elég sima a keleti kráterperem. Inkább a belső magaslatok (karéj ív) tetejét érte el a reggeli felkelő Nap a Stiborius-kráterben.

Utólag megnézve a keresőtávcsőben is látszanak a Stiborius-kráter belsejének fényei, de kisebb távcsővel vagy kisebb nagyítással átsiklik a megfigyelő tekintete a kis fények felett és nem veszi észre esetleg ezeket. Feltétlenül érdemes lenne a következő holdi napkeltékkor megnézni a Stiboriust vagy más krátereket is a terminátornál, mert ezek a fények nagyon látványosak a kráterek belsejében. Persze, nem biztos, hogy pont a megfelelő megvilágítási fázisba esik a Hold tőlünk való láthatósága, amikor a kráter belsőjét így világítja meg. (Tóth Imre)

Erről a kráterről még nem szerepel semmilyen észlelési anyag archívumunkban. Érdemes lenne a déli krátermező krátereiről is nagyfelbontású felvételeket és igényes rajzokat, pontos leírásokat készíteni, mind növekvő, mind fogyó holdfázisnál. Lassan közelít az ősz, a fogyó holdfázis szezonja, amikor a fogyó Holdat figyelhetjük meg magas deklinációkon. Mindennemű holdészleléshez derült időt és nyugodt légkört kíván a rovatvezető:

Görgei Zoltán